

YARGIDA ŞEFFAFLIĞA İLİŞKİN İSTANBUL BİLDİRGESİ

TASLAK UYGULAMA TEDBİRLERİ

İşbu önlemler beyanı, Yargıda Şeffaflığa ilişkin İstanbul Bildirgesi'nin etkin biçimde uygulanmasına yönelik rehber ilkeler veya referans olarak sunulmaktadır. Bu önlemlerin yargı tarafından benimsenmesi gerekir. Ancak, bazı önlemler, yargının sahip olamayabileceği kaynakları veya etkin uygulama için yasama veya yürütme organlarının eylemlerini gerektirebilir. Bu doğrultuda, bu önlemlerin eksiksiz uygulanmasını sağlamak için, devletin diğer organları yargı ile işbirliği yapmalı ve yargıya aktif bir şekilde destek sağlamalıdır.

İlke 1

Yargılama, temel bir ilke olarak, kamuya açık yapılmalıdır.

Yargıda şeffaflık, halkın adalet yönetimine güvenmesini ve bu güvenin sürmesini sağlamak için vazgeçilmez önem taşıdığından, yargı:

1. Yargılamanın kamuya ve basına açık olarak yürütülmesini sağlayacak usulleri tesis etmeli ve uygun kolaylıkları sağlamalıdır.
2. Mahkeme salonlarında halkın oturması ve yargılamayı izlemesi için yeterli yer bulunmasını sağlayacak önlemleri almalıdır.
3. Halkın duruşmanın yeri ve zamanı hakkında önceden bilgilendirilmesini sağlayacak usulleri tesis etmelidir.
4. Basın mensuplarının yargılamayı izlemesi için erişim ve uygun kolaylıkları sağlamalıdır.
5. Hâkimlerin kararlarını zamanında ve kamuya açık olarak vermesini zorunlu kılan standart usuller tesis etmelidir.

İlke 2

Yargı sistemi adliyelere ve adli bilgiye kolay erişimi sağlamalıdır.

Yargıya fiziksel erişim, halkın adalet yönetimine güvenini artırmanın ayrılmaz bileşeni olduğundan, yargı:

1. Mümkün olduğunda ve kaynakların elverdiği ölçüde, mahkemelerin toplu taşıma ağlarına yakın olmasını sağlamalıdır.

2. Fiziksel olarak duruşmaya gelemeyecek veya mahkeme programlarına erişemeyecek kişiler düşünülerek, gezici mahkeme veya gece mahkemesi programları, telefon veya video konferans veya yargılama öncesi duruşmaların çevrimiçi sohbet ortamlarında yapılması gibi, mahkeme hizmetlerinin sunumunda yenilikleri desteklemelidir.
3. Mahkeme binasındaki ofislerin kolayca bulunabilmesi için açıkça okunur ve anlaşılır levhalar bulundurulmalıdır.
4. Mahkeme kullanıcılarına gerekli bilgileri sağlamak amacıyla, adliyenin girişinde danışma masası veya hizmet masası bulundurulmalıdır.
5. Mahkemelerdeki duruşma ve yargılama çizelgelerini, adliyede görünür yerlere asmalıdır.
6. Mahkeme kullanıcılarının dilini konuşabilen personel çalıştırmalı veya alternatif olarak, çevirmen hizmetlerini hemen temin edebilmelidir.
7. Gerektiğinde tanıklar için uygun güvenlik dahil olmak üzere, mahkeme kullanıcıları için konforlu bekleme sahaları tesis etmelidir.
8. Çocuklar, cinsel veya aile içi şiddet mağdurları, özel ihtiyacı olan kullanıcılar gibi mahkeme kullanıcılarının özel ihtiyaçları için uygun kolaylıklar sağlamalıdır.
9. Güvenli, temiz, uygun ve kullanıcı dostu mekânlar sağlamalıdır.
10. Tek durak ilkesiyle hizmet sağlamak üzere kaynak merkezi tesis etmelidir.
11. Mahkeme kullanıcı rehberleri, afişler ve diğer basılı materyali basit ve sade formatta yayınlamalıdır.
12. Adliye görevlileri için yönetim eğitimi programları oluşturmalı ve zorunlu kılmalıdır.
13. Mahkemelerde yargılama zamanları, adliye kılavuzları ve ilgili dava bilgileri gibi mahkeme kullanıcıları açısından faydalı bilgileri içeren kamuya açık internet sitesi oluşturmalıdır.

İlke 3

Yargı, yargı sistemine erişimi kolaylaştırmalıdır.

Halkın ve dava taraflarının yargı sürecini anlamaları, yargıda şeffaflık, hesap verebilirlik ve adaletin adil yönetiminin ayrılmaz bileşeni olduğundan, yargı:

1. Standart, kullanıcı dostu formlar ve talimatlar geliştirmeli ve uygulamalıdır.

2. Dava başvuru harçları, mahkeme prosedürleri ve duruşma takvimleri açık ve doğru biçimde duyurulmalı; kaynakların elverdiği ölçüde, bu bilgiler internet veya otomatik telefon sistemleri üzerinden de paylaşılmalıdır.
3. Mahkeme kullanıcılarının internetten dava formlarını indirebilmesi ve mahkeme harçlarını internet üzerinden ödeyebilmesini sağlayan sistemler uygulamalıdır.
4. Dava tarafları ve halkın, hükümler dâhil olmak üzere dava bilgilerini internet sitesinden alabilmesini sağlayan sistemler uygulamalıdır.
5. Ceza hukuku konularında müdahalesi istenebilecek Kamu Savunucusu bürosu tesis etmelidir.
6. Bir avukatın, mahkemede yasal temsil giderini ödeyemez durumda olan bir dava tarafına ücretsiz(pro bono) hizmet sunmasını şart koşmalıdır.
7. Muhtaç durumda olan kişilere hukuk hizmetleri sağlamak amacıyla Adli Yardım Kliniklerinin kurulmasını teşvik etmelidir.
8. Dava değerlendirmesi, arabuluculuk, tahkim, uzlaştırma ve karmaşık dava yönetimi dâhil olmak üzere çeşitli alternatif uyuşmazlık çözüm süreçlerini sağlayan çok kapılı adliye sistemi tesis etmelidir. Bu hizmetler vasıflı, ehil ve deneyimli arabulucular, dava değerlendiricileri ve hakemler tarafından sağlanmalı ve dava açmadan önce veya yargılamanın başka herhangi bir aşamasında kullanılabilir olmalıdır.
9. Dava tarafları için, özellikle miras, nafaka, velayet ve evlilik uyuşmazlıkları gibi medeni hukuk uyuşmazlıklarının çözümü için geleneksel yöntemlere alternatif olarak maliyet-etkin yollar sunan dostane uyuşmazlık çözüm merkezi kurmalıdır.
10. Tarafların elektronik vasıtalarla kanıt sunmasını sağlamalıdır.
11. Koşulların gerekli kıldığı durumlarda, ruhsatsız uygun kişilerin mahkemede bir tarafa yardımcı olmasına izin vermelidir.

İlke 4

Yargı, mahkeme kullanıcılarına, herhangi bir ücret talep etmeksizin, yazılı ve sözlü çeviri imkânları sağlamalıdır.

Dava taraflarının yargı işlemlerini izleyebilmeleri ve anlamaları, yargıda şeffaflığın ayrılmaz bileşeni olduğundan, yargı:

1. Mahkemeye gelen tarafların, yargılamanın yapıldığı dili anlamalarını sağlamalıdır.

2. Mahkeme kullanıcısı veya tanık, mahkemede kullanılan dili anlamıyor veya konuşamıyorsa, ücretsiz olarak çevirmen sağlamalıdır.

İlke 5

Yargı, davaların şeffaf biçimde tevzi edilmesini sağlamalıdır.

Halkın yargıcın bağımsız ve tarafsız olduğuna güven duyması, adalet yönetimine güvenmesini ve bu güvenin sürmesini sağlamanın vazgeçilmez bileşeni olduğundan, yargı:

1. Davaların mahkeme hâkimlerine tahsis edilmesi(tevzi edilmesi) için, mahkeme kuralları biçiminde, önceden belirlenmiş nesnel ve şeffaf sistem kurmalıdır. Bu sistem, alfabetik veya kronolojik sıraya veya dava tahsislerinde nesneliği sağlayan diğer rastgele seçim sürecine dayanabilir.
2. Ağır hastalık veya çıkar çatışması gibi geçerli nedenler olmadıkça, bir davayı hâkimden almamalıdır. İzin verilebilir çekilme gerekçeleri ve çekilme usulü mahkeme kurallarıyla belirlenmelidir.
3. Davaların tevzi edilmesine yardımcı olmak ve kolaylaştırmak amacıyla; bir hâkimin, ilk atandığında ve sonrasında her yıl, her türlü üyelik, dış faaliyetler ve diğer mali olmayan çıkarlarını mahkemeye beyan etmesini ve mevcut veya muhtemel çıkar çatışmalarını belirtmesini zorunlu kılmalıdır.
4. Bir hâkimin, mahkemeye gelmiş bir dava bakımından adil ve nesnel olma kabiliyetinin makul bir kişi tarafından sorgulanmasına yol açacak nitelikte mevcut veya muhtemel çıkar çatışmalarını davanın taraflarına ve yasal temsilcilerine beyan etmesini sağlamalı ve böylelikle tarafların ve yasal temsilcilerinin hâkimin davadan çekilmesini talep etmelerine imkân tanımalıdır.

İlke 6

Yargı, adaletin şeffaf biçimde gerçekleştirilmesini sağlamalıdır.

Yargı görevlerinin ifasında ve adaletin gerçekleştirilmesinde, görünüm, gerçek kadar önemli olduğundan, yargı:

1. Hâkimin kararında, kararını haklı kılan olguları, kanunları ve hukuki muhakemeyi belirtmesini zorunlu kılmalıdır.
2. Mahkeme kalemini, mahkeme kayıtlarına kolayca erişim ve bilgilere çabuk ulaşmayı sağlayacak şekilde yeniden düzenlemelidir.

3. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin kanunlara tabi olarak; yeminli ifadeler ve henüz kanıt olarak kabul edilmemiş benzer kanıt mahiyetindeki belgeler dışında, gerekçeli kararlar, tarafların dilekçeleri, önermeleri ve kanıtları dâhil olmak üzere, devam eden ve sonuçlanan davalara ilişkin bilgilerin kamu erişimine açık olmasını sağlayan sistemleri kurmalıdır.
4. Dava iş yükü istatistikleri ve davaların sonuçlandırılma oranlarına ilişkin bilgileri düzenli olarak yayınlamalıdır.
5. Mahkeme harçlarının tahsili ve bütçe tahsisatının kullanılması gibi bütçeye ilişkin bilgileri kamuya açık tutmalıdır.

İlke 7

Mahkemeler gözaltı ve tutuklama konusunda denetim yetkisine sahip olmalıdır.

Kişilerin kanunsuz veya insanlık dışı biçimde hürriyetinden mahrum bırakılması hukukun üstünlüğü, adaletin adil ve açık biçimde yönetimi ve hukuka uygun yargılama ilkelerine aykırı olduğundan, yargı:

1. Yargı mensuplarının idare veya yürütmenin yaptığı gözaltılar üzerinde denetim işlevini yerine getirmesini sağlamak üzere, yapılandırılmış cezaevi ziyaret sistemi kurmalıdır.
2. İdare veya yürütmenin gözaltına aldığı kişilerin zamanında yargı önüne getirilmesini ve ilgili makamların gözaltı nedenlerini ve hukuki gerekçelerini mahkemeye açıklamasını zorunlu kılmalıdır.
3. İlgili makamlar, gözaltı için yeterli olgusal ve hukuki gerekçeler veremezse, idare veya yürütme tarafından gözaltına alınan kişilerin salıverilmesini emretmelidir.

İlke 8

Yargı, üst derece/temyiz mahkemesi kararlarının düzenli olarak yayınlanmasını sağlamalıdır.

Kanunların ve hukuki ilkelerin tutarlı biçimde yorumlanması, adaletin adil yönetiminin ayrılmaz bileşeni olduğundan, yargı:

1. Mahkeme kullanıcılarının yeni kanunlar, üst derece ve temyiz mahkemelerin kararları dâhil ilgili bilgilere daha kolay ulaşmasını sağlayacak, bu türden kaynakları yayınlayacak bir internet sitesi dâhil olmak üzere, usuller tesis etmelidir.

2. Temyiz ve üst derece mahkeme kararlarının düzenli olarak yayınlanmasını sağlayacak usuller tesis etmelidir.
3. Mahkeme kararlarını, yazılı hukuk metinlerini ve bunun yanı sıra hukuk dergilerinde yayınlanan akademik makaleleri depolayan, kamu erişimine açık veri tabanı oluşturmalıdır.

İlke 9

Yargı, öğrencilerin yargı süreci hakkında bilgilendirilmesine yönelik programları teşvik etmelidir.

Hukukun üstünlüğü ve yargının görevine saygıyı artırmak ve pekiştirmek, hukuk ilkeleri ve birey haklarının nesiller boyunca anlaşılmasına bağlı olduğundan, yargı:

1. Hukuk mesleği mensupları ve yükseköğretim kurumlarıyla birlikte, öğrencilerin mahkemeleri ziyaret etmesi, hâkimlerin okullara gitmesi, yurttaşlık eğitimi ve yargı usullerinin aktif olarak öğretilmesi gibi faaliyetleri içeren düzenli öğrenci katılım programları tesis etmelidir.

İlke 10

Yargı, adalet sisteminin rolü hakkında halkı eğitmeye yönelik halka ulaşım programları başlatmalı ve/veya bu programları desteklemelidir.

Halkın yargı sistemine ve yargının manevi otoritesi ve dürüstlüğüne güvenmesi, yargı sürecini anlamasına bağlı olduğundan, yargı:

1. Mahkeme kullanıcılarının, yaşadıkları sorunlar hakkında yargı mensupları ile görüşmesine imkân tanımak üzere, halk toplantıları dâhil olmak üzere, halka ulaşım programları tesis etmelidir.
2. Yargı sürecinin işleyişi, toplum yaşamındaki rolü ve yargı süreçleri hakkında bilgilendirme yapmak üzere radyo ve televizyon programlarına katılmalıdır.
3. Tutuklama, gözaltı, kefalet, ceza ve hukuk yargısı usulleri hakkındaki temel bilgiler ile suç mağdurları, tanıklar ve diğer hizmet alanlar için faydalı iletişim bilgileri sağlayan kısa, açıkça ve kolayca anlaşılır kitapçıklar ve diğer materyali, internet dâhil olmak üzere, yayınlamalıdır.

İlke 11

Yargı, yargı kararları dâhil olmak üzere yargının işlemleri hakkında halkı bilgilendirmeye yönelik meşru işlevini ifa edebilmek için basına erişim ve uygun yardım sağlamalıdır.

Basın, adaletin yönetimi hakkında bilgi toplamak ve iletmek, haber ve yorum yapmaktan sorumlu olduğundan, yargı:

1. Basının yargı işlemleri hakkında haber yapmasını kolaylaştırmak amacıyla, basın temsilcileriyle irtibat kuracak, basın mensuplarının taleplerine cevap verecek, basın bildirimleri yayınlayacak ve yargı kararları ile hukuki konular hakkında doğru bilgi sağlayacak basın veya halkla ilişkiler bürosu kurmalıdır. Bu büro aynı zamanda dava takvimi hakkında bilgi vermeli, basında çıkan haberlerin doğruluğunu izlemeli ve halkın yargıyı daha iyi anlamasını sağlayacak basın kampanyaları düzenlemelidir.
2. Basın mensuplarına mahkeme yapısı, yargı usulleri, mahkeme bilgilerine erişim yöntemleri ve hukuki sorunları hakkında temel bilgileri içeren eğitim vermek suretiyle, basın ile yargı arasında güven oluşturmaya yönelik bir program oluşturmalıdır.

İlke 12

Yargı, adaletin gerçekleştirilmesine ilişkin halkın memnuniyetini değerlendirmeli ve bu yolla adaletin kalitesini yükseltme yönünde çaba göstermelidir.

Adalet yönetimine ilişkin kamuoyu güveninin sürmesi, adaletin kalitesine bağlı olduğundan, yargı:

1. Mahkeme kullanıcılarının adliye görevlileri hakkında şikâyetlerini almak, incelemek ve gerektiğinde ilgili disiplin organına iletmek üzere, her adliyede hâkimler, avukatlar ve vatandaşlardan oluşan bir Kamu Şikâyetleri Kurulu oluşturmalıdır.
2. Her adliyeye, halkın mahkeme görevlileri veya mahkeme usulleri hakkında isimsiz şikâyetlerini dahi kabul edecek şekilde kamu şikâyet kutuları koymalıdır.
3. Adliyenin başyargı ve/veya kalem müdürünün, şikâyetler için “açık kapı” politikası benimsemesini sağlamalıdır.
4. Mahkeme personeli için düzenli performans değerlendirmesi yapılmalıdır.
5. Her adliyede Mahkeme Kullanıcıları Kurulu kurulmalıdır.

6. Sistemde bulunan zorluklar veya zayıflıkları tespit etmek amacıyla mahkeme kullanıcıları ve diğer paydaşlar ile düzenli olarak görüşme ve anket yapmaya yönelik sistem kurmalıdır.
7. Davaların zamanında sonuçlandırılmasını sağlamak üzere, hâkimler ve mahkeme görevlilerinin düzenli olarak dava denetimi yapmalarını zorunlu kılmalıdır.
8. Hâkimler ve mahkeme görevlilerinin, mahkeme kullanıcılarının şikâyetlerini düzenli olarak incelemesi, analiz etmesi ve gerektiğinde şikâyetlere cevap hazırlamasını içeren bir program oluşturmalıdır.
9. Habersiz mahkeme denetimleri programı uygulamalıdır.
10. Kendi performansının akademisyenler (/bilim dünyası) tarafından eleştirel olarak değerlendirilmesini teşvik etmelidir.
11. Halkın olumsuz algılarını düzeltmeye, yargı sürecindeki verimsizlikleri veya bu türden algılara neden olan diğer engelleri ortadan kaldırmaya yönelik olarak sistem genelinde kapsamlı bir strateji oluşturmalıdır.
12. Yargı sisteminin işleyişinde karşılaşılan zorluklar ve bunları aşmak için alınan önlemleri de içeren, yıllık faaliyet raporu yayınlamalıdır.

İlke 13

Hâkimlerin atanma prosedürü şeffaf olmalıdır.

Yetkin, bağımsız ve tarafsız hâkimler, halkın adalet yönetimine güvenmesini ve bu güvenin sürmesini sağlamak için vazgeçilmez önem taşıdığından, yargı:

1. Yargı görevlerine başvuru ve/veya aday göstermeleri almak ve incelemek için, geniş mesleki ve sivil toplum temsiline dayanan bağımsız bir organ oluşturmalıdır.
2. Yüksek yargı dâhil olmak üzere yargıdaki tüm boş kadrolar için ilan yapılmasını; bu ilanlarda adayların taşınması gereken niteliklerin belirtilmesini zorunlu kılmalıdır.
3. Yargı görevlerindeki boş kadroların ve bu kadrolara aday olanların listesinin yayınlanmasını zorunlu kılmalıdır.
4. Yargı görevlerine atamak veya atama için aday göstermekten sorumlu organın bu adaylar ile mülakat yaptığı zamanda halkın ve basın izlemesine imkân tanıyan usuller tesis etmelidir.
5. Toplumdaki çeşitliliği yansıtan, liyakate dayalı işe alım ve yükselme süreci tesis etmelidir.

6. Hâkimlerin düzenli rotasyon veya acil durum nedeniyle yer deęiřtirmelerini düzenleyen usuller tesis etmelidir.

İlke 14

Yargı, hâkimlerin etik dışı davranışlarına ilişkin şikâyetlere şeffaf biçimde karşılık vermelidir.

Bangalor Yargı Etiği İlkeleri'nde belirtilen yargının temel değerlerine adanmışlık, halkın adalet yönetimine güvenini artırmanın ayrılmaz bileşeni olduğundan, yargı:

1. Bangalor Yargı Etiği İlkeleri'ni dikkate alarak, yargı mensupları için profesyonel ve etik standartlara ilişkin kurallar veya standartları geliştirmelidir.
2. Her hâkime, anılan etik ilkelerin yazılı bir nüshasının ve ayrıca, yorumlar gibi diğer ilgili materyalin verilmesini sağlamalıdır.
3. Yargı etiği ilkelerini, yayınlar veya internet vasıtasıyla topluma duyurmalıdır.
4. Düşünülen davranış biçiminin uygunluğu hakkında hâkimlerin tavsiye alabileceği bir mekanizma veya usul oluşturmalıdır.
5. Yargı mensupları hakkında etik dışı davranış şikâyetlerini almak ve incelemek, ve gerektiğinde bağımsız disiplin organına sevk dâhil uygun işlemi yapmak üzere, meslek mensubu olmayanların da yeterince temsil edildiği bağımsız bir mekanizma veya usul oluşturmalıdır.
6. Hâkimlerin ilk eğitiminde zorunlu olarak alacakları yargı etiği hakkında dersler veya modüller geliştirmelidir.
7. Yargı mensuplarının, tüm varlık ve yükümlülüklerini düzenli olarak beyan etmelerini zorunlu kılan usuller tesis etmelidir.

İlke 15

Hâkimlerin disiplin prosedürü şeffaf olmalıdır.

Kapalı veya şeffaflıktan yoksun yargı disiplini işlemleri, halkın yargının dürüstlüğüne güvenini sarstığından, yargı:

1. Disiplin yaptırımlarına konu olabilecek davranışları tanımlamalıdır.

2. Hâkimin mesleki yeterliliği/liyakati konusundaki şikâyetlere ilişkin usul oluşturmali ve kamuya duyurmalıdır.
3. Hâkimin mesleki yeterliliği/liyakati konusundaki şikâyetleri almak ve incelemek, ve gerektiğinde bağımsız disiplin organına sevk dâhil uygun işlemi yapmak üzere, meslek mensubu olmayanların da temsil edildiği bağımsız bir soruşturma organı oluşturmali dır.
4. Hâkimleri görevden alma yetkisine sahip, meslek mensubu olmayanların da temsil edildiği bağımsız bir disiplin organı kurmalıdır. Görevden alınması söz konusu olan hâkim, anılan organ önünde, yasal temsil, kabul edilmiş yargı etiği standartlarına göre yapılmış soruşturma ve bu soruşturmanın hızlıca sonuçlandırılması dâhil olmak üzere tam savunma hakkına sahip olmalıdır. Görevden alma kararı verildiğinde ise, hâkim uygun mahkemeye veya divana temyiz etme hakkına sahip olmalıdır.
5. Şikâyet edenin, soruşturmanın gidişatı hakkında bilgilendirilmesini sağlayan usuller tesis etmelidir.
6. Bir disiplin işleminde, hâkim aleyhine yaptırımla sonuçlanan kesinleşmiş kararın yayınlanmasını veya sair şekilde kamuya duyurulmasını sağlamalıdır.